

בבא מציעא דף עב

פירוש ויקרא יט קדושים הרמב"ן קצג

קדושים תהיו. "הוּו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה" – "לשון רש"י. אבל בת"כ וכאן ראינו אתם "פרושים תהיו", וכך שנו שם (לעיל יא, מד): "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני – כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים", ולפי דעתי אין הפרישות הזאת לפרוש מן העריות כדברי הרב, אבל הפרישות הוא המוזכר בכל מקום בתלמוד שבעליה נקראים פרושים. והענין, כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת בשר ויין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למן, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכיר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה, ולפיכך בא הכתוב הזה אחר שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט במשגל, כענין שאמרו (בברכות כב, א) "שלא יהו ת"ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולין", ולא ישתמשו בו אלא כפי הצורך בקיום המצוה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב (בבבבבב, ה) הנייר קדוש, ויזכור הרעות הנזכרות ממנו בתורה, בנח (בבראשית ט, כא) ובלוט (שם יט, לג). ובין יפריש עצמו מן הטומאה אע"פ שלא הוזהרנו ממנה בתורה, כענין שהזכירו (בבבבבב, ה) "בגדי עם הארץ מדרס לפרושים", וכמו שנקרא הנייר (בבבבבב, ה) קדוש משמרו מטומאת המת ג"כ. ובין ישמור פיו ולשונו מהתגאל ברבוי האכילה הגסה ומן הדבור הנמאס, כענין שהזכיר הכתוב (בישעיה ט, טז) "וכל פה דובר נבלה", ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות (מה שאמרו על ר' חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו). באלו וכיוצא בהם באה המצוה הזאת הכללית אחרי שפרט כל העבירות שהן אסורות לגמרי, עד שיכנס בכלל זאת הצוה הנקיות בידיו וגופו, כמו שאמרו (בברכות נג, ב): "והתקדשתם והייתם קדושים ולעיל יא, מד), והתקדשתם – אלו מים ראשונים, והייתם קדושים – אלו מים אחרונים, כי קדוש – זה שמן ערב", כי אע"פ שאלו המצות מדבריהם עקר הכתוב בכיוצא בזה יזהיר, שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהן מלכלכין עצמן במותרות ובכיעורים. וזה דרך התורה, לפרוט ולכלול בכיוצא בזה, כי אחרי אזהרת פרטי הדינין וכל משא ומתן שבין בני אדם שאמרה תורה לא תגזול

תכלת מרדכי

(א) לשון רש"י. מויקרא רבה פרשה כ"ד. (ב) ולהיות כסובאי יין. ע"י תצא כ"א י"ח¹.

כסף מזוקק

(א) אמרו על ר' חייא שלא שח וכו'. אינו יודע מקומו שאמרו כן על ר"ח דבמס' סוכה כ"ח איתא שאמרו כן על ריב"ז, וברמב"ם פ"ב מהל' דיעות וכן בסוף הל' תפילין כ' שאמרו כן על רב תלמיד רבינו הקדוש, וכ"כ בפירושו למס' אבות אמרו על רב תלמיד ר' חייא, ודעת הרמב"ם אולי מקום מוצאו מגמ' יומא פ"א דאמר ר"י אמר רב המדבר דברים בטלים עובר בעשה, ועל ר"ח לא מצאתי².

1) דנאמר שם: "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם", וז"ל: בן סורר ומורה, על דעת רבותינו (סנהדרין סח): אינו קטן, שהקטן פטור מכל עונשין שבתורה ומכל המצות, אבל הוא המביא שתי שערות, והנה יש עליו שני עונשין, האחד שהוא מקלה אביו ואמו וממרה בהם, והשני שהוא זולל וסוכא עובר על מה שנצטוונו (ויקרא יט ב) קדושים תהיו ונאמר עוד (לעיל יג ה) ואותו תעבודו ובו תדבקון, כאשר פירשתי (לעיל ו ג) שנצטוונו לדעת השם בכל דרכינו, וזולל וסוכא לא ידע דרך ה', ועל הכלל, אין בו עתה חטא מות ועל שם סופו הוא נדון כמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין עא), וזה טעם וכל ישראל ישמעו ויראו, כי לא הומת בגודל חטאו, אלא ליסר בו את הרבים ושלא יהיה תקלה לאחרים וכו', ע"ש. 2) וראיתי אצל גדולי האחרונים שהביאו שאמרו על רבי חייא שלא שח שיחה בטילה מימיו, חלקם בלי מקור וחלקם בהסתמך על דברי הרמב"ן הכא, ראה בהשל"ה הקדוש בעשרה מאמרות המאמר השביעי אות י"ב, ובפירושו היעב"ץ על אבות פרק א' משנה ה', ובראשית חכמה שער הקדושה פרק ראשון.

בבא מציעא דף עב

קצד פירוש ויקרא יט קדושים הרמב"ן

ולא תגנוב ולא תונו ושאר האזהרות אמר (בדברים ו, יח) בכלל, "ועשית הישר והטוב", שיכנס בעשה
היושר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו, כאשר אפרש בהגיעי במקומו [שם] בע"ה.
וכן בענין השבת, אסר המלאכות בלאו והטרחים בעשה כללי, שנאמר (בשמות כג, יב) "תשבות".
ועוד אפרש זה (להלן כג, כד) בע"ה.

וטעם הכתוב שאמר כי קדוש אני ה' אלהיכם לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותנו
קדושים. והנה זה יכענין הדבור הראשון בעשרת הדברות (בשמות כ, ב).

וצוה איש אמו ואביו תיראו כי שם [בפסוק י"ב] צוה על הכבוד וכאן צוה על המורא.

ואמר ואת שבתותי תשמורו כי שם [בפסוק ח'] צוה על הזכירה וכאן על השמירה, ה"כבר
פירשנו [שם] ענין שניהם.

ואמר אל תפנו אל האילים, והוא מלשון "ואם יפנה לבבך" (בדברים ל, יז), "אשר לבבו פונה

תכלת מרדכי

ג) ועוד אפרש זה. אמור כ"ג כ"ד, ואתחנן ו' ד) כענין הדבור הראשון. ע"י יתרו י"ט ו' 5, אחרי
ט"ז 3, וע"י בשלח ט"ו כ"ו 4.

ה) וכבר פירשנו ענין שניהם. יתרו כ' ח'.

כור זהב

6] היושר וההשויה, ר"ל שילך בדרך הממוצע ולא יטה לקצוות כמאמרם איזו דרך ישרה כו'.

3) ו', י"ח, דנאמר שם: "ועשית הישר והטוב בעיני ה' למען ייטב לך ובאת וירשת את הארץ הטבה אשר נשבע ה' לאבתך",
וז"ל: ועשית הישר והטוב בעיני ה', על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב
והישר בעיניו בלבד, ולמען ייטב לך, הבטחה, יאמר כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישירים
בלבותם, ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין, והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו
ועדותיו אשר צוך, ועתה יאמר גם כאשר לא צוך תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין
גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני הישוב והמדינות כלם, אבל
אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז), לא תקום ולא תטור (שם פסוק יח), ולא תעמוד על דם רעך (שם
פסוק טז), לא תקלל חרש (שם פסוק יד), מפני שיבה תקום (שם פסוק לב), וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב
והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח), ואפילו מה
שאמרו (יומא פו) פרקו נאה ודבורו כנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר, עכ"ל. 4) דנאמר שם: "ויאמר אם
שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים
עליך כי אני ה' רפאך", וז"ל: אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך, פירש ר"א להבין טעם מה שיצוך לעשות והישר בעיניו תעשה
מצות עשה, והאזנת למצותיו מצות לא תעשה, ובמכילתא (כאן) אמרו והישר בעיניו תעשה, זה משא ומתן, מלמד שכל הנושא
ונותן באמונה ורוח הבריות נוחה הימנו מעלה עליו כאלו קיים כל התורה כלה, ועוד אבאר זה בהגיעי בפסוק ועשית הישר
והטוב (דברים ו יח) אם ייטב עמי האל הטוב, עכ"ל. ואפשר שכוונת רבינו בשני הציונים האחרונים שהתורה לא ציינה באופן
פרטי כל עניין והנהגה אלא באופן כללי, ומקיש לעניין שבת שאסר המלאכות בעשה כללי. אמנם יש חילוק גדול בין הנידונים,
ודו"ק. 5) דנאמר שם: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל", וז"ל: וגוי קדוש
— לדבקה באל הקדוש, כמו שאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' (ויקרא יט ב) והנה הבטיחם בעולם הזה ובעולם הבא, עכ"ל.
6) דנאמר שם: "כי אם שמר תשמרון את כל המצוה הזאת אשר אנכי מצוה אתכם לעשתה לאהבה את ה' אלהיכם ללכת בכל
דרכיו ולדבקה בו", וז"ל בתו"ד: ויתכן שתכלול הדביקה לומר שתהיה זוכר השם ואהבתו תמיד לא תפרד מחשבתך ממנו
בלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, עד שיהיו דבריו עם בני אדם בפיו ובלשונו, ולבו איננו עמהם, אבל הוא לפני ה', ויתכן באנשי
המעלה הזאת שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמז בעל ספר הכוזרי וכבר
הזכרתי מזה בפרשת העריות (ויקרא יח ד), ומה שאמר יהושע "כאשר עשיתם עד היום", כי בהיותם במדבר וענן ה' עליהם
והמן יורד מן השמים והשלו עולה והבאר לפניהם תמיד וכל מעשיהם בידי שמים בדברים נסיים הנה מחשבתם ומעשיהם עם
השם תמיד, ולכן יזהירם יהושע שגם עתה בארץ בהסתלק מהם המעשים הנפלאים ההם תהיה מחשבתם בהם תמיד לדבקה
בשם הנכבד והנורא ולא תפרד כוונתם מזו השם. עכ"ל.

את רש"י (תקופת הגאונים קדמה לרש"י)...

ופעם־אחת הביא לו מחבר אחד ספר שכתב בתור פירוש לספר משלי וביקש ממנו הסכמה. פתח רבי אברהם־אבלי את הספר, קרא בו פרקים אחדים ואמר למחברו:

— מוטב, שהיית כותב פירוש לספר איוב.

תמה המחבר ושאל:

— רבי, למה דווקא לספר איוב?

— יש לי טעם בדבר: — החזיר לו רבי אברהם־אבלי — איוב היה מלומד בצרות, ומה בכך אם היית מוסיף לו עוד צרה אחת. ברם, שלמה, רוב ימיו ראה בטובה, ומה לו ולצרה זו?...

ופיקחותו זו לא סרה ממנו גם בימי חייו האחרונים. כשבועיים לפני פטירתו חלה ונפל למשכב. אחד מחכמי ווילנה (ש. י. פיין), כותב, כי "אין לצייר את האבל הכבד אשר כסה את פני כל העדה הווילנאית בימים אשר חלה ר' אברהם־אבלי את חליו". בחוצות ווילנה ורחובותיה הכריזו: "לכו ובקשו רחמים על הגאון רבי אברהם־אבלי". כל בתי הכנסיות והמדרשות נמלאו כולם המון אנשים מכל החוגים, שבאו לבקש רחמים על רבם האהוב. כאשר התגברה עליו מחלתו, ציוו הרופאים שלא להכניס שום אדם לחדרו, גם למורי־צדק שבווילנה, לתלמידיו ושאר מקורביו, שבאו לקיים מצוות "ביקור־חולים", לא נתנו להיכנס למחיצתו של הרב. באותם הימים בא לבקר אחד מראשי "המשכילים" שבווילנה. שמע רבי אברהם־אבלי את קולו — וציווה להכניסו לחדרו.

כשנכנס, התחיל בשיחה ואגב־אורחא שאל את הרב:

— ילמדני רבנו, במה זכיתי אני, יותר מכל דייני בית־דינו ותלמידיו ומקורביו, שציווה להכניסני לחדרו — למרות פקודת הרופאים!

— הטעם הוא פשוט מאוד. — ענהו רבי אברהם־אבלי כשהוא מחייך — כל אלה שהזכרת, שבאו לבקרני, בטוח אני בהם שיש להם חלק לעולם־הבא, ועתיד אני לראות את פניהם ולהיפגש אתם גם לאחר פטירתי; ואילו אתה, הרי כופר הנך לגמרי בעולם הבא, וכדברי המינים לפנים (ברכות פרק ט משנה ה) אתה אומר: "אין עולם אלא אחד" — ומתי יכול אני לראות שוב את פניך, אם לא עתה?...

ואולם למרות קורט־של־חלתית זה, שזרק כלפי ראש משכילי ווילנה בימים ההם, לא התייחס רבי אברהם־אבלי מתוך שלילה גמורה אל המשכילים הראשונים, אלה שווילנה שימשה להם מרכז. בדור ההוא היו רבים בתוך היהדות החרדית הווילנאית שנלחמו מתוך קנאות אמתית, בלתי מזוייפת, נגד אותה כנופיה שהציצה בפרדס ה"השכלה" ונתבצרה בתוך חומותיה של

הרב י"ל הכהן מימון

"ירושלים-דליטה", אבל רבי אברהם-אבלי, שמטבעו היה אוהב כל נפש מישראל – לא כעס, לא זרק מרה, לא התיז גיצוצות ולא דן ברותחים; וכשפנו אליו אחדים מראשי הקנאים בוילנה ודרשו ממנו להכריז חרם על אותם המשכילים שיצאו לתרבות רעה, ענה להם מתוך לב-טוב ומזג נעים:

– בראש פרשת קדושים (ויקרא יט, ב-ד) כתוב לאמור: "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם; איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' אלהיכם; אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלהיכם", ולכאורה תמוה הדבר: למה חזר ושנה ושילש את המלים "אני ה' אלהיכם" ולא כלל את כל הדברים בפסוק אחד: קדושים תהיו, איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, אל תפנו אל האלילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם אני ה' אלהיכם? אבל הכתוב בא ללמדנו – המשיך רבי אברהם-אבלי את דבריו – כי ישנן שלוש כתות בישראל, אחת פחותה מחברתה, ולכולן – ה' הוא האלהים! וכך אמר הקדוש-ברוך-הוא לישראל: קדושים תהיו, ישנם בתוכם יהודים קדושים, אלה שמקדשים את-עצמם גם כמותר להם – לאלה בוודאי אני ה' אלהיכם; אבל גם לאלה שאינם במדרגה של "קדושים", אלא שהם מקיימים מצוותי, ככתוב: את אבותיהם הם יראים ואת שבתותי הם שומרים, גם לאלה אני אומר: אני ה' אלהיכם; ושמא יעלה על דעת מי-שהוא לומר, כי אלה שאינם מקיימים גם את מצוותי אלה, הרי הם דומים כאילו אין להם אלוה ומצווה לרדפם עד חרמה, לכן אני מודיעכם, כי גם אלה, שאינם מקיימים את מצוותי בחיוב אלא בשלילה; אינם פונים אל האלילים ואינם עושים להם אלהי-מסכה – גם אליהם אני אומר בדיוק כמו שאמרתי לקדושים ולעושי מצוותי: אני ה' אלהיכם, כולם בני אל חי, ואין אתם רשאים לזלזל בכבודו של שום אדם מישראל...

ורבי אברהם-אבלי זה, רבה של ווילנה, אשר "בתורה כל דבר הקשה שכלו הכריע, ובהונו כושלים תמך והיה להם למושיע" (כפי ה"תארים" שעל מצבתו) – היה מן הראשונים שהכיר את ערכו הגדול של רבי חיים, והוא שחתם ביום ו' עש"ק ט"ו לחודש אייר תקס"ד על ההכרזה הראשונה בדבר יסוד הישיבה בוולוז'ין.